

KOULUN JA KOULUTUKSEN PUOLESTA

Kaikki koulukasvatuksen parissa työtään tekevät tuntevat kouluelämän ja yhteiskunnan vääjäämättömän muutoksen ja jatkuvuuden. Yhteisölliset muutokset ovat luonteeltaan hitaita, mutta kun asiat ja asioiden tilat ovat muuttuneet, huomaamme muutosten olevan yllättävän pysyviä: vie aikaa ennen kuin ne korvautuvat toisilla ja uudemmilla. Muutosten suhteen on oltava tarkkana, nimittäin voi käydä niin, että se mitä tavoiteltiin, toteutuu. Ja toteutuneen kanssa on sitten elettävä.

Muutokset ovat usein ilmauksia jostakin paremmaksi katsotusta. Mutta näin ei aina välttämättä ole. Nykyaika asettaa koulukasvatukselle monenlaisia hyötyodotuksia. Taloudelliset arvot ja eräänlainen taloususko ohjaavat entistä voimakkaammin yhteiskunnan päätöksentekoa ja sen jäsenten välisiä keskinäisiä suhteita. Koulutus tähtää yhä enemmän myös talouden rattaiden pyörittämiseen. Niiden onkin pyörittävä, eikä siinä sinänsä mitään moitittavaa ole. On kuitenkin tärkeä muistaa, että yhteiskunnan ylläpitämät laitokset on perustettu huolehtimaan viime kädessä kansalaisten edusta. Tällöin koululaitoksen ”perimmäinen tehtävä” on lisätä oppilaittensa, tulevien kansalaisten, etua. Koulutus onkin osoittautunut erittäin tehokkaaksi keinoksi lisätä kansalaisten yhteiskunnallista hyvinvointia.

Koulua myös ”hyödyntävät” useat eri tahot yhteiskunnassa. Samalla yleissivistävän opetuksen tarpeellisuus ja sen autonomia ovat tulleet uhatuiksi. Ammatillisen koulutuksen tarpeellisuutta on helppo perustella hyötynäkökohdilla. Peruskoulun tarjoaman yleissivistävän opetuksen hyödyllisyys ei ole luonteeltaan niin välitöntä ja itsestään selvää. Perusopetus tarjoaa elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja ja siten luo pohjaa kaikelle muulle koulutukselle – ja elämälle. Koulujen kasvatus- ja opetustyöllä

on toki monia muitakin oppilaiden henkilökohtaiseen ja inhimilliseen kasvuun liittyviä päämääriä, mutta välineelliset tehtävät luovat koulukasvatuksen ja -opetuksen rungon, johon muut pedagogiset tavoitteet ja ihanteet nivELYvät. Jos kasvattaja on puutarhuri, tulee hänen huolehtia koko oksaston ja lehvästön kunnosta. Vain siten puu voi tarjota myös suojaa sitä tarvittaessa. Kasvun takaa juuriston ja maaperän kunto.

Saatamme unelmoida jostakin paremmasta kuin nykyhetki tai tulevaisuus näyttää meille tarjoavan. Yrittäessämme parantaa maailmaa törmäämme usein yhteiskunnan tai jonkin sen osan vastustukseen. Mutta toimeen on ryhdyttävä, jos aikoo toteuttaa näkemystään ja tahtoo vaikuttaa. Goethen sanoin: ”*Tietäminen ei riitä, eikä tahtominen, vaan on myös toimittava!*”

Suomalaisen koulu- ja kulttuurielämän keskeinen toimija on *professori Kari Uusikylä*. Hän on yksi näkyvimmistä kouluja ja perusopetusta koskevan keskustelun käynnistäjistä ja ylläpitäjistä, ja hänellä on riittänyt ahkeruutta ja aktiivisuutta osallistumiseen. Voi sanoa, että peruskoulun puolustus on saanut ”Karin kasvot”. Huhtikuussa 2005 hän saavutti 60 vuoden kunnioitettavan iän, jota juhlistamme tällä teoksella. Kirja on saanut nimen *Suoraa puhetta*, joka kuvaa hänen tapaansa ja tyyliään ottaa kantaa kasvatuksen ja koulutuksen kysymyksiin. Uusikylä ei pelkää sanoa, ja hänellä on sanottavaa. Tunnettu koulun ja ihmisyyden puolestapuhuja ansaitsee sen, että me muutkin osallistumme kasvatuskeskusteluun. Tutkijat puhuvat usein tutkimustensa välityksellä, ja tutkimuksia lukevat ne, jotka jaksavat. Muut kaipaavat myös vankkaa tietoa, mutta keskeiset tulokset popularisoiden ja siten esitettynä, että niistä saa nopeasti otteen ja niiden merkitystä esimerkiksi käytännön kannalta voi pohdiskella. Koulukysymykset koskettavat välittömästi miljoonaa suomalaista, sillä suunnilleen sen verran on oppilaitoksissa oppilaita ja opettajia.

Kasvatus on ennen kaikkea käytännön toimintaa, mutta sitä ohjaavat ajatukset, ideat ja näkemykset. Toimijasta riippuen ne voivat olla myös luonteeltaan teoreettisia. Kari Uusikylä tunnetaan erityisesti kasvatustieteilijänä, joka on voimakkaasti puolustanut ja kritisoinut vallitsevia koulutuspoliittisia

linjauksia. Hän on antanut voimaa ja herätteitä suurelle joukolle opettajia ja vanhempia. Uusikylä on avoimesti puolustanut peruskoulua ja jokaisen oppilaan oikeutta saada olla hyvä jossakin hänelle tärkeässä asiassa. Hänen laajaa näkemystään oppilaiden lahjakkuudesta ei ole nieltä purematta, joskus siitä on pahastuttu ja sitä on myös vähätelty. Rohkeasti Kari on kuitenkin syytellyt ”vastatuliaan” inhimillisen kasvatuksen ja koulutuksen puolesta. Pohjalainen jalkapalloilija on potkaissut pallon liikkeelle ja haastanut keskusteluun tasa-arvoisen koulun puolesta.

Kasvatuskulttuuri on henkistä viritystä. Kari Uusikylä on korostanut, että oppilaiden koulusaavutukset riippuvat ennen kaikkea opettajan ja oppilaan välisestä vuorovaikutuksesta. Oppilas oppii, jos hän uskoo kykyihinsä ja suostuu opiskelemaan. Parhaiten oppimishalun virittää opettaja, joka arvostaa oppilaitaan ja ymmärtää heidän erilaisuuttaan. Tämän vuoksi on tärkeämpää tarkastella koulua kasvatuksellisenä yhteisönä ja oppilaita sen hyväksytyinä jäseninä kuin suunnitella koulua kilpailun näkökulmasta. Hän on huolestunut koko maamme opetusjärjestelmän kohtalosta ja pyrkinyt vaalimaan sen hyvää perintöä.

Kari Uusikylän ajattelun virittäjänä on hänen kasvatustieteellinen tutkimustoimintansa kouluopetuksen ja -oppimisen sekä luovuuden aloilta. Erityisesti hänet tunnetaan lahjakkuutta koskevista tutkimuksistaan. Näistä asioista hän on puhunut vailla elitismia. Yleisdidaktiikan alalla hän on maassamme kaikkien alan opiskelijoiden ja opettajien tuntema ja tunnustama. Opettajankouluttajana Joensuun, Tampereen ja Helsingin yliopistoissa hän on huolehtinut tulevien opettajapolvien kehityksestä.

Kouluopetus, oppiminen ja niihin monella tapaa kytkeytyvä opettajien ja oppilaiden luovuus ovat olleet Uusikylän toistuvia ja tärkeitä teemoja. Paitsi tiedemiespohjainen keskustelija on Kari myös aktiivinen koulutuspoliittinen herättelijä. Laajuudestaan huolimatta nämä teemat liittyvät läheisesti toisiinsa. Kari Uusikylää juhlistaaksemme olemme pyytäneet joukkoa kouluopetuksen ja -oppimisen ja koulutuspolitiikan

asiantuntijoita kirjoittamaan näiden alojen tärkeistä ja ajan-kohtaisista kysymyksistä. Asetimme kirjoittajille kysymyksen, mikä opetusta, oppimista tai koulutuspolitiikkaa koskeva asia on tärkeä ja syytä nostaa esille koulusta käytävään keskusteluun. Näitä he saattoivat miettiä, kukin lähtökohdistaan ja kiinnostuksestaan käsin. Kiitämme kirjoittajia.

”Suoraa puhetta” ei tarkoita sitä, että mutkat vedettäisiin kokonaan suoriksi – kasvatuksen maailman hämmentävää monimuotoisuutta ei voi niin helpolla yksinkertaistaa. Annetun aihekokonaisuuden puitteissa pyysimme kirjoittajilta heidän omaa, persoonallista näkökulmaansa valitsemaansa teemaan. Kirjan toimittajat ovat ”suoristaneet” tekstejä marginaaliotsikoin. Ne pyrkivät nostamaan kirjoittajan esittämiä teemoja esille joko niitä ytimekkäästi tiivistäen tai tietoisesti hieman polemisoiden. Marginaaliotsikot ovat toimittajien huutomerkkejä: nämä asiat kannattaa huomata ja niitä kannattaa pohtia edelleen!

Kirjan idea ei ole siinä, että lukija uskoisi kaiken, mitä kirjoittajat (ja toimittajat) sanovat, vaan siinä, että sanottu jättäisi tilaa arveluille, vaihtoehtoisille tulkinnoille ja neuvotteluille. Koululaitoksen ja -kasvatuksen kauan vallinneet tarkastelutavat ovat murentuneet tai murentumassa. Niiden tilalle on tullut tai on tulossa uusia toimintaa jäsentäviä vaihtoehtoja. Tässä tilanteessa kasvatuksen kentillä käydään kauppaa koulua, opettajia ja oppilaita koskevista sääntöjärjestelmistä ja yritetään päästä yhteisymmärrykseen osapuolia sitovista tekijöistä ja tarkastelutavoista. Tässä kirjassa esitetyt näkemykset ovat osa tätä julkista keskustelua ja kannanmuodostusta.

Lukija saattaa kysyä, miksi näitä kirjoittajia kannattaa kuunnella. Vaikka kirjoittajat ovat alansa asiantuntijoita, (lievä) epäily on hyväksi tässäkin asiassa. Mutta jos lukija tekstien kautta onnistuu saamaan etäisyyttä omiin uskomuksiinsa, antautuu tunteilleen ja yllättäville käänteille, voi palkintona olla löytämisen ilo. Kaikkiin pulmiin kirjoittajillamme ei ole ratkaisua. Mutta mitä me ymmärrämme ongelmalla? Tähän kirjan tekstit tarjoavat erilaisia vaihtoehtoja. Jotkut sen artikkeleista esittävät pulmia, jotka halutaan ja voidaan rat-

kaista esimerkiksi argumentaatiolla tai tietynlaisella käytännön toiminnalla. Kirjoittajat käsittelevät myös ongelmia, jotka kiehtovat mieltämme avoimina kysymyksinä (tahdikkuus, yksilöllisyys). Kirjoittajat haluavat myös jakaa ja tehdä tiettäväksi kasvatuksen ongelmia, jotka tietoisesti jätetään ratkaisematta – juuri sen takia, että joillakin on jo ”ratkaisu” kyseiseen pulmaan. Lopuksi tekijät eivät halua päästää lukijoita helpolla. Siksi he myös luovat ongelmia synnyttämällä tunteen, että päästäkseen selvyyteen lukijan on vielä jatkettava ongelman puintia itseksensä, toisaalla.

Toivomme, että tämä teos ei ole vain ansaittu huomionosoitus professori Kari Uusikylän kunniakasta elämäntyötä kohtaan, vaan antaisi sekä hänelle että muille lukijoille uusia ajatuksia tarkastella kasvatuksen tulevaisuuden suuntaa ja mahdollisuuksia.

Jukka Husu ja Riitta Jyrhämä